

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Oddělení celoživotního vzdělávání

Závěrečná práce

Sociální klima třídy na 1. stupni základní školy

Vypracovala: Mgr. Stanislava Kubátová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D.

České Budějovice, 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Se zveřejněním své závěrečné práce souhlasím, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne: 15. 4. 2016

.....

Mgr. Stanislava Kubátová

Poděkování

Za odborné vedení, cenné rady a připomínky děkuji vedoucímu Mgr. Miroslavu Procházkovi, Ph.D.

Anotace

Závěrečná práce se zabývá měřením sociálního klimatu na základní škole. Teoretická část objasňuje pojmy týkající se sociálního klimatu a jeho determinanty. Praktická část je zaměřena na výzkum klimatu v současné páté třídě na menší základní škole ve Středočeském kraji. V další části je provedena komparace dvou výzkumů – sociální klima v současné páté třídě s klimatem páté třídy z roku 2011 na stejné základní škole. Použit byl standardizovaný dotazník „Naše třída“. Výsledky jsou prezentovány pomocí tabulek a grafů se stručným komentářem.

Abstract

My final work deals with the research of the classroom social climate in primary school. The theoretical part explains concepts relating to classroom social climate and its determinants. The practical part is focused on the research of the climate in the present fifth class at a smaller primary school in Central Bohemian Region. Furthermore, there is a comparison of two researches – the research of the climate in the present fifth class and the research of the climate in the fifth class in 2011 at the same primary school. There was used the standardized questionnaire „ My Class Inventory“. The results are presented in charts and graphs with brief comments.

Obsah

Úvod	8
1 Teoretická část.....	10
1. Školní třída.....	10
1.1.1 Sociálně psychologický pohled na školní třídu	10
1.1.2 Školní třída z pozice učitele.....	11
1.2 Prostředí, klima, atmosféra třídy.....	11
1.2.1 Prostředí	11
1.2.2 Klima.....	12
1.2.3 Atmosféra.....	13
1.3 Sociální klima třídy.....	13
1.4 Žák, učitel, rodiče jako spolutvůrci školního klimatu.....	15
1.4.1 Žák.....	15
1.4.2 Učitel.....	15
1.4.3 Rodič.....	17
1.5 Determinanty a prvky klimatu.....	17
1.6 Současné přístupy k šetření klimatu	18
1.7 Výzkumné metody pro měření klimatu.....	20
1.7.1 Pozorování.....	20
1.7.2 Rozhovor.....	21
1.7.3 Analýza školních nebo žákovských dokumentů	21

1.7.4	Dotazování.....	21
2	Praktická část.....	23
2.1	Cíl výzkumu.....	23
2.2	Výzkumné otázky.....	23
2.3	Výzkumný vzorek.....	23
2.4	Použité metody.....	23
2.5	Vlastní výzkumné šetření.....	28
2.5.1	Srovnání jednotlivých proměnných.....	30
2.5.2	Dílčí výsledky jednotlivých proměnných.....	30
3	Výsledky výzkumu	33
4	Závěr.....	34
5	Seznam tabulek a grafů.....	35
6	Seznam použitých zdrojů.....	36
7	Seznam příloh.....	38

Úvod

„Jak se cítí naše děti ve třídě, jejíž jsou každodenní součástí? Jsou tam spokojeni? Chodí tam vůbec rádi? Neublíží jim nějaký spolužák? Mají dobrého učitele? Povzdechne si často mnohý rodič. Naopak učitelé si mohou často pomyslet: „Proč se mi v této třídě tak těžko učí? Kde dělám chybu? Vždyť v paralelní třídě jsme všichni tak spokojeni a je tam taková pohoda“. Odpovíme-li si na tyto otázky, můžeme říci, že jsme se dostali do oblasti související se sociálním klimatem třídy.

Problematiky sociálního klimatu třídy je velice aktuální a diskutované téma. Toto téma už není pouze otázkou zahraničních autorů, nejdeme v dané oblasti již velké množství odborníků i v české literatuře.

Jako učitel s poměrně dlouhou praxí na 2. stupni ZŠ se stávám učitelem „začátečníkem“ na stupni prvním. Práce s žáky je zde poněkud odlišná. Navíc mne také zajímá další stránka věci, kterou jsou vztahy - jednak mezi žáky, a také mezi žáky a učiteli na prvním stupni.

Cílem této práce je tedy zjistit, jaké vládne sociální klima na prvním stupni základní školy. Pro tento výzkum jsem zvolila současnou pátou třídu na Základní škole v Sedlci – Prčici. Pro porovnání, zda je klima stále stejné nebo se mění, provádím komparaci s výzkumem provedeným v roce 2011. Tento výzkum byl proveden v rámci bakalářské práce na téma *„Změny v sociálním klimatu třídy při přechodu z 1. na 2. stupeň na základní škole“* (Kubátová 2012). Výzkum se týkal právě pátých tříd a následně stejných žáků v šesté třídě. Pro výzkum v této závěrečné práci byla použita data týkající se tehdejších 5. tříd.

Teoretická část objasňuje pojmy atmosféra, klima a prostředí. Zaměřuje se na spolutvůrce, determinanty a prvky klimatu třídy. Snažila jsem se zmapovat současné přístupy k šetření klimatu. Nejčastěji jsem vycházela z publikací Čapka (2010), Grecmanové (1999), Klusáka (1993), Laška (2001), Mareše (2001), Urbánka (2008) a mnoha dalších. V této části jsou také použity poznatky z bakalářské práce (Kubátová, 2012).

Přála bych si, aby tato práce byla alespoň v malé části přínosná všem, kteří se zabývají problematikou sociálního klimatu třídy. Doufám, že se mi touto prací také podařilo přispět vyučujícím, kteří v současné páté třídě na ZŠ v Sedlci – Prčici vyučují.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Školní třída

1.1.1 Sociálně psychologický pohled na školní třídu

Třídní kolektiv můžeme považovat za dětskou sociální skupinu, která je charakterizovaná vnitřní strukturou, hierarchií a také dynamikou. Třidu tvoří děti přibližně stejného věku. Kolektiv ve třídě prochází vývojem. Vzhledem k vývojovým charakteristikám školního věku je třída považována za přirozenou referenční skupinu, která plní nezastupitelnou socializační roli v životě jedince (Braun, 2014).

Hrabal (1989, s. 194) školní třídu chápe z diagnostického hlediska jako: *“1. soubor žáků, který ji tvoří, pro všechny jejich aktivity a charakteristiky, 2. sociální skupinu jako celostní útvar, který je závislý na řadě podmínek a činitelů, ale který je sám činitelem, ovlivňujícím interakci a vztah s učitelem, žáků mezi sebou i rozvoj dispozic svých členů.”*

„Z hlediska sociální psychologie bývá školní třída chápána jako sociální skupina, kde vztahy a činnosti jsou převážně orientovány úkolově, tj. jsou podřízeny postupnému osvojování učiva a dalším úkolům. Rozhodující roli má učitel, který prezentuje výchovně vzdělávací cíle, který žáky kontroluje a hodnotí a který orientuje a motivuje nejbližší „zónu vývoje žáků“. Dochází v ní k vytváření struktury interpersonálních vztahů, ke vzniku a utváření podskupin, kde se více či méně rozvíjí spolupráce a soutěživost.” (Dvořáková, 1995, s. 123).

Lašek definuje třídu jako svébytné i v jistém smyslu neopakovatelné seskupení individuí, konstituujících se osobností a originální sociální konfiguraci žáků v sociometrickém smyslu slova. Proniknout do jejího vnitřního, „neviditelného“ života je obtížné, pro poznání světa školáka je to však nezbytné (Lašek, 2001).

Moos a Tricket (1973) považují třídu za *„kritické místo pro interpersonální a vzdělávací vývoj žáka a ten je výrazně ovlivněn právě její atmosférou či klimatem“* (Lašek, 2001, s. 13).

Ze sociálně psychologického hlediska je třída skupinou, v níž probíhají sociální interakce jak mezi žáky, tak mezi žáky a učitelem. Od samého počátku má učitel má velký vliv na utváření klimatu třídy (Kubátová, 2012).

1.1.2 Školní třída z pozice učitele

Podle Valentové (2008) je z hlediska učitele třída jako skupina náročné dynamické pracovní prostředí, které může být zdrojem tvořivosti i možných komplikací. Porozumění sociálnímu klimatu třídy a rozkrytí sítě sociálních vztahů vyžaduje kompetence učitele obdobné jako u řídicích pracovníků v praxi. Jedná se o náročný mezioborový přístup, který předpokládá teoretické znalosti z psychologie školní třídy, znalost diagnostických postupů v poznávání školní třídy jako skupiny i schopnost využití prvků zážitkového učení v intervenčních postupech (Valentová, 2008).

Klusák (1994, s. 62) uvádí výroky některých učitelů: *„Každá třída má své fluidum, jednu máte nejraději a jednu nejméně. Prakticky neexistují dvě třídy, kde by to bylo stejné. Je třída, kam jdete nerad, a třída, kterou milujete..... Třídy jsou různé. V některých je pohoda, jiné jsou takové studené.“*

1.2 Prostředí, klima, atmosféra třídy

Předtím, než se začneme věnovat samotnému klimatu třídy, je třeba upřesnit některé termíny, u kterých je tendence zaměňovat jejich významy. Čeština rozlišuje jejich přesné vymezení. Nejprve budeme definovat jejich obecný význam a postupně přejdeme k významům souvisejícím se školní třídou.

1.2.1 Prostředí

Podle „Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost“ je prostředí v obecném slova smyslu souhrn okolností, ve kterém někdo žije nebo se něco děje (Filipec, Daneš, Machač a kol., 2000).

Starší definice podle Blooma (1994), kterou zmiňuje Kašpárková (2007, s. 15), popisuje prostředí jako podmínky, vlivy a vnější podněty, které působí na jedince a obklopují ho. Vlivy a podmínky mohou být fyzikální, sociální a intelektuální. Prostředí je tedy jakási formující síla, která svým působením ovlivňuje každého člověka.

Prostředí je významným činitelem, který ovlivňuje vývoj a rozvoj lidského jedince. V tomto smyslu se hovoří o pedagogicky nezáměrném – funkčním formování člověka sociálním a přírodním prostředím.

Školní prostředí

Zahrnuje umístění školy v regionu (venkov, město), stupeň i typ školy (základní, střední, vysoká), hygienická hlediska (vytápění, větrání, osvětlení), ergonomická hlediska, jako je např. vhodnost školního nábytku a jiného vybavení (Lašek, 2001).

Význam školního prostředí je patrný již z historického vývoje pedagogického myšlení. Například v pedagogických dílech J. A. Komenského jsou uváděny faktory, které mohou pozitivně ovlivňovat školní prostředí: *„Škola sama má být místo příjemné, vábící uvnitř i vně oči. Uvnitř budiž světlý, čistý pokoj, ozdobený všude obrazy, ať už jsou to obrazy znamenitých mužů, ať zeměpisné mapy, ať památky historických událostí nebo nějaké emblémy. Venku pak budiž u školy nejen volné místo k procházkám a společným hrám (poněvadž to se nesmí mládeži odírat), nýbrž i nějaká zahrada, do níž by byli časem pouštěni a naváděni těšit se pohledem na stromy, kvítí a byliny. Když se věc takto zařídí, je pravděpodobné, že děti budou chodit do škol s nemenší chutí, než chodí na jarmark, kde doufají uvidět a uslyšet vždy něco nového.“* (Komenský, 1958, s. 67).

1.2.2 Klima

Klima a atmosféra mají sociálně-psychologickou dimenzi. Tento pojem můžeme charakterizovat jako dlouhodobý stav, který může trvat týdny, měsíce, roky. Je to stav, který je podmíněn osobnostně a sociálně. Není to okamžitý stav, ale postupně se utváří.

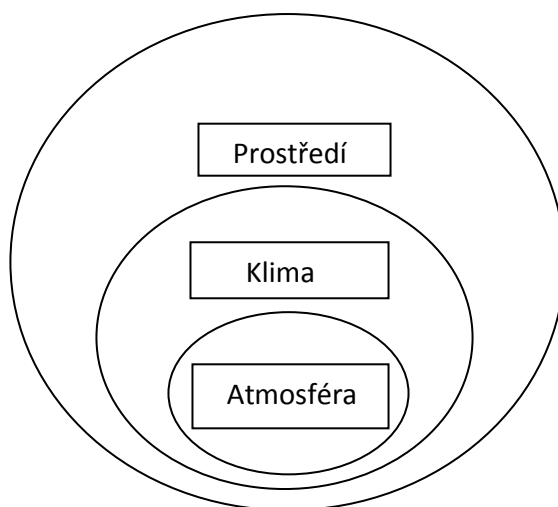
1.2.3 Atmosféra

Atmosféra na rozdíl od předcházejícího pojmu je jevem krátkodobým, který může trvat třeba jen minuty, hodiny, týdny. Vyjadřuje proměnlivost a krátké trvání. Má poměrně úzký rozsah.

Podle Laška (1991, s. 402) termín atmosféra znamená, že ve třídě existují jevy krátkodobé, proměnlivé a může se jich během dne i během vyučovací hodiny odehrát více.

Čáp, Mareš (2001) popisují atmosféru ve třídě jako stav před opakovací hodinou nebo během maturitní písemné práce, atmosféru ve třídě po velké přestávce, po rvačce mezi žáky, atmosféru ve třídě, kdy učitelka podle mínění žáků dá nespravedlivou známku, při suplování nebo při sdělení, že odpadá hodina obávaného vyučovacího předmětu, atd.

Graf 1: Přehledné znázornění vazeb mezi jednotlivými pojmy

Zdroj: Lašek (2001, s. 41)

1.3 Sociální klima třídy

Pedagogický slovník (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 98) klima třídy vymezuje jako „sociálně-psychologickou proměnnou, která představuje dlouhodobější sociálně-emocionální naladění, zobecněné postoje a vztahy, emocionální odpovědi žáků dané třídy na události ve třídě (včetně pedagogického působení učitelů)“.

Lašek (2001, s. 42) chápe klima třídy jako „jev sociální, skupinový, který je vázán recipročně na své tvůrce: je jimi vytvářen a zároveň na ně působí“.

Grecmanová (2003, s. 20) uvádí, že „klima třídy nesouvisí jen s kvalitou výuky, ani to není pouze souhrn nebo bilance různých typů vyučovacích klimat. Vytváří se, jak ve vyučování, tak i o přestávkách, na výletech i při různých společenských akcích třídy“. „Vzniká jako odraz objektivní reality v našem subjektivním vnímání, prožívání a hodnocení“ (Grecmanová 2003, s. 17).

Čapek (2010, s. 13) definuje třídní klima „jako souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí“.

Na základě různých taxonomií Mareš rozděluje sociální klima třídy do pěti teoretických úrovní. První úroveň se týká prostředí učebny, studovny, apod. Nazývá ji úroveň ekologickou. Následující je úroveň jedinců, kam zahrnuje jednotlivé žáky a učitele. Do třetí úrovně patří školní třída jako malá sociální skupina. Klima školy je čtvrtou úrovní. Pátá se týká velkých sociálních skupin, např. úrovně školství dané země. (Mareš, 2001, s. 569).

V následujícím přehledu Mareš (2001, s. 570-571) zachycuje typologické přístupy k sociálnímu klimatu třídy:

- Stupeň školy
- Typ školy
- Koncepce výuky
- Zvláštnosti žáků
- Zvláštnosti vyučovacích předmětů
- Zvláštnosti prostředí, v němž se výuka odehrává
- Zvláštnosti učitelů
- Zvláštnosti komunikace, která zprostředkovává sociální kontakt

1.4 Žák, učitel, rodiče jako spoluvůrci školního klimatu

1.4.1 Žák

Dítě se vstupem do školy přebírá novou roli, roli žáka. Tato role mu umožňuje vzdělávat se a navazovat nová přátelství, nové sociální vazby. Na druhé straně tato pozice na něj klade nové požadavky. Měl by si osvojit určitou konformitu chování a jednání. Postoj žáka ke svým spolužákům a k učiteli se během jeho školního působení mění, stejně jako se mění charakteristiky celých tříd v jednotlivých obdobích školní docházky a tyto proměnné na sebe vzájemně působí. Kolem devátého roku žáci začínají vytvářet sociální skupiny, označme je jako party. Pocit sounáležitosti v partách bývá v tomto období krátkodobý.

V období puberty dochází k výraznému posunu ve vývoji třídní skupiny. Žáci jsou citlivější na vzájemné srovnávání, jsou v období hledání „školní spravedlnosti“ a nacházení kritických poznatků o učiteli. Mění se postoje a vzájemné hodnocení mezi žáky ve třídě (Čapek, 2010).

V období staršího školního věku vrcholí vývoj třídy jako skupiny, začínají se ukazovat odlišnosti mezi jednotlivými třídami.

Kohoutek uvádí: *„Spolužáci a vrstevníci mají často pro jedince větší subjektivní význam než jeho rodiče. Nesmíme se však domnívat, že v pubertě děti neuznávají vůbec žádnou autoritu a řád. Ve skutečnosti dítě má potřebu autority, touží po vzoru, po přimknutí k silné osobnosti. Klade však na autoritu vysoké nároky, má-li se jí podřídít a citově se k ní přimknout. Pubescent se rád podřizuje pouze tomu, koho plně obdivuje, koho považuje za mocného, velkého, úctyhodného či krásného (Kohoutek, 2005, s. 48).*

1.4.2 Učitel

Vytváření pozitivního klimatu ve třídě by mělo patřit mezi klíčové dovednosti učitele (Kyriacou, 1996).

Klusák (1993) zjistil, že učitelé jsou si dobře vědomi svého vlivu na třídní klima. Vykopalová (1992, s. 6) soudí, že „*utváření sociálního klimatu, je základní úlohou učitele*“. Veselá (2007) ve svém výzkumu při vymezení učitele podle vzájemných vztahů mezi učitelem a žákem a podle přístupu učitele k žákům si všímá vymezení Vykopalové (1992, s. 10):

1. Přísně autokratického učitele – vyžaduje přísnou disciplínu a tím omezuje vlastní iniciativu žáka, klima třídy je silně negativní, s prvky napětí a strachu.
2. Pracovně autokratického učitele – silně zdůrazňuje svůj vlastní pohled na věc, své řešení a přístup. Žáci jsou pod jeho vedením nesamostatní a neustále čekají na pokyny ze strany učitele.
3. Demokratického učitele – označován jako ideální typ. Plánuje a rozhoduje s celou třídou, pomáhá žákům, zajímá se o jednotlivce i třídu jako celek. Protože tento typ učitele nejlépe proniká do vnitřního dění ve třídě, může tak výrazně ovlivnit sociální klima třídy a je silným pozitivním vzorem pro žáka.
4. Liberálního učitele – ve svém působení na žáky je nerozhodný, žáky výrazně nepovzbuzuje ani nekritizuje. Žáci se neumí v učivu orientovat, nespolupracují. Za jeho působení lze sociální klima třídy charakterizovat jako neutrální, neobsahuje zpravidla silné stresové faktory, ale také neobsahuje prvky podněcující k aktivitě, spolupráci a spokojenosti.

Největší vliv na utváření klimatu má samozřejmě třídní učitel. Měl by ve své třídě vyučovat dostatečný počet hodin, aby byl se svou třídou v každodenním kontaktu. Máme zjištěno, že kromě hlavních předmětů, je velmi přínosné vyučovat též u „svých“ dětí výchovy. V těchto předmětech má učitel možnost, poznat žáky i po jiné stránce. Ukázalo se, že je učitel často překvapen, v jakých dalších činnostech jeho žáci vynikají či naopak. Je zde také dostatečný prostor k navázání komunikace (Kubátová, 2012).

1.4.3 Rodiče

Rodič není členem třídního kolektivu, nemůže tedy třídní klima ovlivňovat přímo. Určitým způsobem do něj ale samozřejmě zasahuje. Sleduje vzdělávání svého dítěte, zajímá se o dění ve škole, může vyjádřit své názory nebo připomínky.

1.5 Determinanty a prvky klimatu

Podle Laška (2001) za determinanty považujeme ty skutečnosti v životě školy a třídy, které mají svou originální kompozici, jsou relativně svébytné, ovlivňují vznik, podobu a účinky klimatu. Používáme tento termín proto, že není vždy dosti dobře možno odlišit a přesně popsat příčiny a následky sledovaných jevů. Mezi determinant patří:

1. Zvláštnosti školy:

- typ školy, její zaměření (základní školy, gymnázia, střední odborné školy),
- pravidla školního života (školní řád, vyžadované dodržování a sankce),

2. Zvláštnosti vyučovacích předmětů a pedagogických situací:

- např. laboratorní, dílenské práce

3. Zvláštnosti učitelů:

- osobnost učitele
- učitelem preferované pojetí výuky a vzdělávání, z něhož vychází jeho styl výuky

4. Zvláštnosti školních tříd:

- učitel a třída; školní třída jako celek; skupiny ve třídě

5. Zvláštnosti žáků:

- žák jako člen třídy, resp. skupiny v ní
- žák jako individuální osobnost

Prvky neboli faktory, které se podílí na tvorbě třídního klimatu, můžeme rozdělit do tří skupin:

1. Faktory související s jednotlivcem (žákem, učitelem), např. jeho spokojenost, nezávislost, spontánnost, podřídivost, apod.,
2. Sociálně psychologické faktory třídy, např. soudržnost třídy (zda drží pohromadě, a to i v náročných situacích), možnost uplatnění všech žáků ve třídě, soutěživost, konfliktnost třídy, resp. skupin žáků nebo i jednotlivců, diferencovanost třídy, atd.,
3. Pedagogicko-psychologické faktory, např. variabilita učebních činností žáků, organizovanost třídy, jasnost „pravidel“ hry, učitelova snaha pomoci žákům, zaměřenost úkolů a jejich obtížnost, praktičnost zaměření výuky, orientovanost výuky na „objevování“, učitelovo řízení třídy, apod. (Švec, 1997, s. 71)

1.6 Současné přístupy k šetření klimatu

Čapek (2010) podle Laška (2008) uvádí následující přehled přístupů k měření klimatu:

Sociometrický přístup

Objekt studia - školní třída, ne učitel

Zájem badatele - strukturování třídy, vývoj sociálních vztahů

Diagnostická metoda - např. sociometricko-ratingový dotazník (SORAD).

Organizačně-sociologický přístup

Objekt studia - třída jako organizační jednotka a učitel jako řídicí pracovník

Zájem badatele - rozvoj týmové práce v hodině

Diagnostická metoda - standardizované pozorování průběhu pedagogické interakce

Interakční přístup

Objekt studia - školní třída a učitel

Zájem badatele - interakce mezi žáky a učitelem během vyučovací hodiny

Diagnostická metoda - standardizované pozorování, metody interakční analýzy typu tužka-papír, později metody počítačové, audiovizuální nahrávky interakce

Pedagogicko-psychologický přístup

Objekt studia - školní třída a učitel

Zájem badatele - spolupráce ve třídě, kooperativní učení v malých skupinách

Diagnostická metoda - např. posuzovací škála Classroom Life Instrument (CLI)

Školně-etnografický přístup

Objekt studia - školní třída, učitelé a celý přirozený život školy

Zájem badatele - fungování klimatu, vnímání, hodnocení a jeho popsání aktéry

- sociokulturní konstruování klimatu

Diagnostická metoda - zúčastněné pozorování (pobyt badatele ve škole po určitou dobu)

Vývojově-psychologický přístup

Objekt studia - žák jako osobnost a školní třída jako sociální prostředí, v němž se má osobnost rozvíjet

Zájem badatele - ontogeneze žáků v období prepuberty a puberty

Diagnostická metoda - soubor různorodých diagnostických metod

Sociálně-psychologický a environmentalistický přístup

Objekt studia - školní třída jako prostředí pro učení, žáci a vyučující působící v této třídě

Zájem badatele - aktuální a preferovaná podoba klimatu

Diagnostická metoda - posuzovací škály, které vyplňují sami aktéři

1.7 Výzkumné metody pro měření klimatu

Pro měření klimatu třídy můžeme využít několik metodologických přístupů a technik. *„Termín metodologie je řeckého původu (methodus = cesta za něčím) a označuje teorii metody. Předmětem metodologie jsou obecné teoretické problémy postupů a prostředků vědeckého poznání a zákonitostí vědeckého poznání jako tvůrčího procesu. Vědecké poznání uplatňuje přísné vědecké postupy a usiluje o soustavné vědění“* (Somr, 2012, s. 16).

Výzkumné metody můžeme rozdělit na kvantitativní a kvalitativní.

Kvantitativní výzkum popisuje jevy pomocí proměnných (znaků). Výsledkem je omezený obsah informací u velkého počtu jedinců. Nazýváme ho „řečí přesných čísel“, využívá se ve statistice. Typickou metodou je dotazník, který má přesné hypotézy, otázky a výroky.

Kvalitativní výzkum upřednostňuje otevřené a nestrukturované výzkumné plány. Získáme mnoho informací o velmi malém počtu jedinců. Kvalitativní metodou je například rozhovor, pozorování.

Při zkoumání školního klimatu lze využít oba typy výzkumu (Čapek, 2010).

1.7.1 Pozorování

Je přímá kvalitativní metoda. Velkou výhodou této metody spatřujeme v tom, že sledované jevy nejsou získávány zprostředkovaně (skrze jinou osobu). Urbánek

(2007, s. 76) uvádí: „Tato přednost se však právě při výzkumu klimatu jeví být spíše specificky problematická. Rizikem pozorování při diagnostice klimatu je „vnější“ pohled na sledovanou realitu, přičemž klima je ale více „vnitřní“ povahy, jak vyplývá z vymezení a chápání klimatu.“

Rozlišujeme metodu standardizovaného, nestandardizovaného a zúčastněného pozorování. Je třeba rozlišovat tyto metody, jelikož jejich výsledky nejsou na stejné úrovni a stejné kvality. Nestandardizované pozorování není pro měření třídního klimatu příliš vhodné, jelikož spíše odhaduje celkový dojem o klimatu třídy. Standardizované pozorování je přínosnější v tom, že se opírá o konkrétní komponenty klimatu, které jsou již pozorovatelné. Metodu zúčastněného pozorování může provádět učitel, nejlépe na prvním stupni, jelikož je v pravidelném a intenzivním kontaktu se svými žáky. Stává se součástí většiny sociálních procesů, které uvnitř třídy probíhají.

1.7.2 Rozhovor

Patří k vhodným prostředkům šetření klimatu. Je to další druh kvalitativní metody, která je velice vhodná hlavně u malých žáků v prvních a druhých třídách. Vyplňování dotazníku není v tomto věku na místě, na otázky v rozhovoru mohou odpovídat i nonverbálně, v čemž je spatřována výhoda.

1.7.3 Analýza školních nebo žákovských dokumentů

K zajímavým metodám patří analýza (specifických) školních nebo žákovských dokumentů. Řadíme mezi ně slohové práce dětí, výkresy, školní časopis nebo kroniku školy, aj. Tyto zdroje informací považujeme za velmi cenné. Nemusí být však vždy příliš konkrétní, a proto se doporučuje využít tuto metodu spíše jako doplňkovou.

1.7.4 Dotazování

Pro učitele užitečnou a přístupnou metodou je dotazování. Dotazník řadíme mezi kvantitativní metody a je pro měření klimatu ve třídě velmi dobře využitelný. Má

řadu kladů – jednoduchost, hromadný sběr dat. Hlavní přednost dotazníkového nástroje spočívá ve využívání subjektivních výpovědí aktérů.

Dotazování, při kterém jsou zjišťovány vztahy v komunitě, může být realizováno též sociometrickými technikami. Jejich výhodou je citlivost a adresnost měření interpersonálních vztahů ve skupině, nevýhodou nemožný přehledový pohled na charakteristiky skupiny jako celku. Pro potřeby měření klimatu jsou proto používanější posuzovací škály, kterých je v zahraničí k dispozici velké množství. Na rozdíl od sociometrického šetření umožňují tyto škály (dotazník klimatu) zjištěná data dále statisticky zpracovávat, vzájemně jednotlivá subklimata porovnávat, komparovat opakovaná měření, zjišťovat úroveň jednotlivých složek klimatu apod. (Urbánek 2007). Pro měření sociálního klimatu ve třídě je možno využít různé druhy dotazníků:

Dotazník „Naše třída“, Dotazník B3 a B4, Dotazník MCI, Dotazník CES, Dotazník KLIT, Dotazník SCCQ, Dotazník LEI

Velmi přehledný popis a použití dotazníků uvádí například Čapek (2001).

Dotazník MCI

Patří k velmi oblíbeným dotazníkům. Metoda MCI je určena pro žáky třetích až šestých tříd. Udává hodnoty pěti položek třídního klimatu: spokojenost ve třídě, třeňice ve třídě, soutěživost, obtížnost učení a soudržnost třídy. Tato metoda má dvě formy: aktuální a preferovanou. Aktuální se zaměřuje na současný stav třídy, preferovaná poukazuje na přání žáků v jednotlivých oblastech.

Tento dotazník jsme použili pro náš výzkum. Jeho podrobnější popis a použití tedy uvádíme v praktické části naší práce v kapitole použité metody.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíl výzkumu

Cílem práce je zjistit, jaké vládne sociální klima v současné 5. třídě na vybrané základní škole. Dále se pokusíme provést komparaci sociálního klimatu v pátém ročníku s již provedeným výzkumem v roce 2011. Tento výzkum proběhl v rámci bakalářské práce, která zjišťovala změnu sociálního klimatu třídy v souvislosti s přechodem na druhý stupeň základní školy. Týkal se žáků pátých ročníků a následně stejných žáků již šestého ročníku.

2.2 Výzkumné otázky

1. Jaké vládne sociální klima třídy v současné páté třídě.
2. Komparace sociálního klimatu třídy v současné páté třídě s klimatem měřeným v páté třídě v roce 2011.

2.3 Výzkumný vzorek

Respondenty pro výzkum byli žáci současné páté třídy na ZŠ Sedlec-Prčice. V tomto školním roce navštěvuje pátou třídu 27 žáků. Dále byly pro výzkum použity výsledky z dotazníkového šetření žáků, kteří byli žáky 5. třídy v roce 2011. Ve školním roce 2010 - 2011 navštěvovalo pátý ročník 38 žáků, kteří byli rozděleni do dvou tříd 5. A (18 žáků) a 5. B (20 žáků).

2.4 Použité metody

Pro tento výzkum byl zvolen dotazník MCI. Popis použité metody uvádím dle Kubátové 2012.

Dotazník MCI

Jeho autory jsou Australané B. J. Fraser a D. L. Fischer (1986). Dotazník je určen pro žáky třetích až šestých tříd základní školy a vznikl zjednodušením rozsáhlejšího dotazníku LCI (Learning Environment Inventory), který se používá pro žáky středních škol (Fraser, Anderson, Walberg, 1982). Českou verzi dotazníku se svolením autorů připravil a v našich podmínkách vyzkoušel J. Lašek (1988). Tuto verzi dotazníku přebíráme pro náš výzkum (Čapek 2010, s. 292 – 293).

Dotazník umožňuje posoudit sociální klima třídy podle pěti hledisek - proměnných:

1. **Spokojenost ve třídě** – zjišťuje se vztah žáků ke své třídě, míra uspokojení, pohody (otázky č. 1, 6, 11, 16, 21).
2. **Třenice ve třídě** – zjišťují se komplikace ve vztazích mezi žáky, míra a četnost napětí, sporů, rvaček a nevhodného sociálního chování (otázky č. 2, 7, 12, 17, 22).
3. **Soutěživost ve třídě** – zjišťují se konkurenční vztahy mezi žáky ve třídě, míra snahy po vyniknutí, prožívání školních neúspěchů (otázky č. 3, 8, 13, 18, 23).
4. **Obtížnost učení** – zjišťuje se, jak žáci prožívají nároky školy, nakolik se jim zdá učení obtížné (otázky č. 4, 9, 14, 19, 24).
5. **Soudržnost třídy** – zjišťují se přátelské a nepřátelské vztahy mezi žáky, míra pospolitosti dané třídy (otázky č. 5, 10, 15, 20, 25).

Navíc má tato metoda dvě formy: aktuální a preferovanou. Aktuální forma odráží současný stav, preferovaná forma ukazuje přání žáků v jednotlivých oblastech. Mezi otázkami jsou rozdíly ve formulaci, např.:

- Aktuální forma: V naší třídě baví děti práce ve škole.
- Preferovaná forma: V naší třídě by měla děti bavit práce ve škole.

Jak lze dotazník použít

1. Popis reálného stavu ve třídě.

2. Porovnání názoru žáků a učitelů na klima školní třídy.
3. Porovnat aktuální a preferované klima.
4. Použít dotazníku k měření účinnosti promyšleného zásahu do výuky.
5. Porovnat klima, na jehož vytváření se podílejí vynikající a průměrní učitelé.

K zjištění reálného stavu jsem ve výzkumu použila popis dle bodu č. 1.

Pokyny k zadání dotazníku

Před vyplňováním dotazníku by měl zadávající (zpravidla učitel) sdělit žákům ve třídě jednotné pokyny pro vyplnění. Vyplňování dotazníku trvá v průměru 15 až 20 minut.

Každý žák by měl odpovídat jen sám za sebe. Není vhodné, aby se žáci mezi sebou radili, jakou odpověď mají zvolit. Důležité je, jak určitý žák svou třídu vidí, jak její klima prožívá, ne k jaké odpovědi jej přemluvili spolužáci.

K zadání dotazníku lze využít přesných pokynů dle Laška (2001, s. 89-91): *„Nejedná se o žádnou zkoušku, nejsou zde dobré a špatné odpovědi. Máte napsat, jaká je teď vaše třída, vaši spolužáci. (Nebo jaká by měla nebo neměla být vaše třída, vaši spolužáci. Tato část instrukce platí pro verzi MCI – Preferované). Každou větu si pořádně přečtěte. Odpovídá se na ni buď Ano, nebo Ne. Pokud souhlasíte s tím, co je tam napsáno, uděláte kroužek kolem slova Ano, pokud nesouhlasíte, uděláte kroužek kolem slova Ne. Když se spletete nebo si odpověď rozmyslíte a chcete ji změnit, přeškrtnete křížkem tu, kterou chcete opravit a zakroužkujete to, co platí. Nezapomeňte nahoře vyplnit jméno, třídu, školu. Děkujeme vám“*

Při vyplňování dotazníku se mi osvědčilo dotazník dětem po jednotlivých větách předčítat, popřípadě průběžně vysvětlit význam vět. Usnadnilo to všem práci a také ušetřilo čas.

Vyhodnocení dotazníku

Žákovské odpovědi Ano-Ne se převádějí na číselné hodnoty. V zásadě lze říci, že odpověď Ano se hodnotí třemi body, odpověď Ne jedním bodem. Pokud žák na

určitou otázku neodpověděl vůbec, pokud zakroužkoval obě možnosti najednou anebo přeškrtl obě možnosti, skóruje se odpověď dvěma body. U pěti vybraných otázek (č. 6, 9, 10, 16, 24) označených písmenem R se žákovské odpovědi skórují obráceně: za Ano je 1 bod, za Ne jsou 3 body. Vynechané nebo špatně vyplněné odpovědi se v tomto případě skórují také dvěma body.

Dotazník, jak už bylo uvedeno, zjišťuje pět proměnných: spokojenost, třenice, soutěživost, obtížnost a soudržnost. Na každou z těchto proměnných je položeno pět otázek, které jsou v dotazníku seřazeny tak, aby nešly bezprostředně za sebou. Hodnotu každé proměnné u jednotlivého žáka získáme tím, že sečteme počet bodů u příslušné pětice odpovědí. Tak např. pro obtížnost učení sečteme počet bodů, který jsme si připsali po skórování odpovědi u otázek č. 4, 9, 14, 19 a 24 (u odpovědi č. 24 v souladu s instrukcí obracíme skórování). Hodnota každé proměnné se pohybuje od pěti bodů (minimum) do patnácti bodů (maximum). Pokud žák nevynechá nějakou odpověď nebo se nesplete při vyplňování, vychází u každé proměnné zpravidla liché číslo. Tímto způsobem vypočítáme skóre pro všech pět proměnných u každého žáka zvlášť.

Údaje za celou třídu lze vypočítat dvojím způsobem. První způsob ignoruje problém, zda jsou získaná data rozložena „normálně“ a doporučuje běžný aritmetický průměr pro každou z pěti proměnných. Např. pro výpočet soutěživosti třídy sečteme hodnoty uváděné jednotlivými žáky a vydělíme počtem žáků, kteří dotazník vyplňovali.

Druhý postup počítá s tím, že názory žáků nemusejí být rozloženy „normálně“, mohou se přiklánět buď ke kladnému, nebo k zápornému hodnocení třídy. Pak je výhodnější (a statisticky korektnější) seřadit všechny údaje o jedné proměnné, např. o soutěživosti třídy vzestupně podle hodnot, které jsme vypočítali u jednotlivých žáků. Hledaná střední hodnota bude ta, která je přesně uprostřed řady – nazývá se medián. Při lichém počtu žáků se tedy nic nepočítá a vybere se ta prostřední hodnota (např. při 35-ti žácích je mediánem hodnota osmnáctá v pořadí). Při sudém počtu žáků vyplňujících dotazník prostřední hodnota neexistuje; spočítá

se jako aritmetický průměr dvou hodnot řady, které jsou nejbližší středu. Tj. při 40-ti žácích vyplňujících dotazník je mediánem aritmetický průměr dvacáté a dvacáté první hodnoty. Při výpočtu mediánu může nastat případ, kdy při řazení hodnot zjistíme, že dvě nebo více hodnot jsou číselně stejné. Nevadí to, řadí se za sebou jako samostatné hodnoty (Lašek 2001).

Interpretování výsledků

Čím vyšší hodnoty vycházejí u proměnných „spokojenost“ a „soudržnost“, tím lépe. Čím vyšší hodnoty vycházejí u proměnných typu „třenice“, „soutěživost“ a „obtížnost“, tím hůře. O ideálním klimatu svědčí vysoké hodnoty vypočtené za celou třídu u „spokojenost“ a „soudržnosti“ a nízké hodnoty u „třenic“, „soutěživosti“ a „obtížnosti učení“. Neexistují normy pro běžnou českou třídu. Zjištěné hodnoty může učitel porovnat s údaji J. Laška získané na vzorku 863 žáků z 24 tříd českých základních škol (viz tab. 1.) Vzorek zahrnuje školy na venkově, malých městech i velkých městech.

Tabulka č. 1: Orientační normy dotazníku „Naše třída“

	Aritmetický průměr za třídu			Medián za třídu	
	Aritmetický průměr	Směrodatná odchylka	Pásma běžných hodnot	Medián	1. a 3. kvartil
Spokojenost	12,20	2,17	10,0-14,4	13	11-13
Třenice	9,97	3,11	6,9-13,1	9	7-13
Soutěživost	12,24	2,56	9,7-14,8	13	11-15
Obtížnost	8,67	2,46	6,2-11,1	9	7-11
Soudržnost	9,63	3,24	6,4-12,9	9	7-13

Zdroj: Lašek (2001, s. 56)

2.5 Vlastní výzkumné šetření

Dotazník MCI byl zadán třídní paní učitelkou v 5. třídě v únoru letošního roku, kterou v současné době navštěvuje 27 žáků. Oproti roku 2011 se celkově snížil počet žáků na škole, a v současné době je na škole pouze jedna 5. třída.

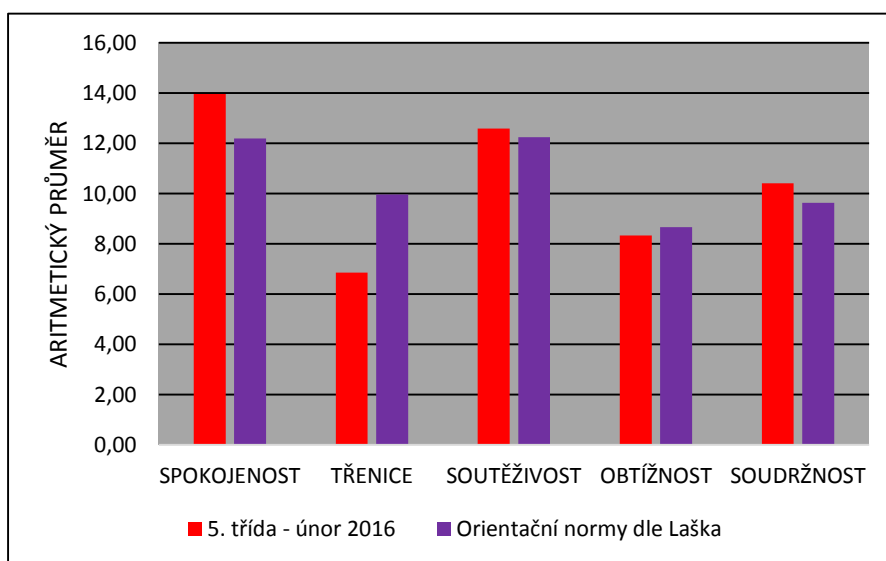
Zpracované výsledky měření uvádím v následující tabulce.

Tabulka č. 2: Výsledky dotazníkového šetření ZŠ Sedlec -Prčice, 5. třída - únor 2016

5. třída - 28 žáků			
AKTUÁLNÍ FORMA	ARITMETICKÝ PRŮMĚR	PÁSMO BĚŽNÝCH HODNOT	MEDIÁN
SPOKOJENOST	13,97	9 - 15	15
TŘENICE VE TŘÍDĚ	6,85	5 - 11	7
SOUTĚŽIVOST	12,59	9-15	13
OBTÍŽNOST UČENÍ	8,33	5-11	5
SOUDRŽNOST TŘÍDY	10,41	5-15	11

Jak již bylo uvedeno výše, neexistují normy pro běžnou českou školu. Pro porovnání jsme využily výsledky šetření dle Laška (2001).

Graf č. 2: Srovnání výsledků měření v 5. třídě - únor 2016 s orientačními normami

Tento graf srovnává aktuální klima v současné páté třídě s orientačními normami dle šetření Laška (2001). Z výsledků vyplývá, že v současné 5. třídě vládne opravdu pozitivní klima. Lze tak soudit na základě proměnných „Spokojenost“, „Třenice“ i „Soudržnost“. Proměnná „Spokojenost“ dosahuje vysokých hodnot, naopak hodnoty v proměnné „Třenice“ jsou velmi nízké.

V dalších tabulkách uvádím výsledky šetření z května 2011.

Tabulka č. 3: Výsledky dotazníkového šetření ZŠ Sedlec – Prčice, 5. A - květen 2011

Třída 5. A - 18 žáků			
AKTUÁLNÍ FORMA	ARITMETICKÝ PRŮMĚR	PÁSMO BĚŽNÝCH HODNOT	MEDIÁN
SPOKOJENOST	13,2	11-15	13
TŘENICE VE TŘÍDĚ	8,73	5-13	9
SOUTĚŽIVOST	9,67	5-13	11
OBTÍŽNOST UČENÍ	6,00	5- 9	5
SOUDRŽNOST TŘÍDY	9,87	7-15	9

Zdroj: Kubátová (2012)

Tabulka č. 4: Výsledky dotazníkového šetření ZŠ Sedlec - Prčice, 5. B - květen 2011

Třída 5. B – 20 žáků			
AKTUÁLNÍ FORMA	ARITMETICKÝ PRŮMĚR	PÁSMO BĚŽNÝCH HODNOT	MEDIÁN
SPOKOJENOST	12,00	5-15	12
TŘENICE VE TŘÍDĚ	11,70	5-15	13
SOUTĚŽIVOST	11,90	5-15	13
OBTÍŽNOST UČENÍ	7,75	5-13	7
SOUDRŽNOST TŘÍDY	9,00	5-15	8

Zdroj: Kubátová (2012)

2.5.1 Srovnání jednotlivých proměnných

Následující tabulka ukazuje celkový přehled výsledků dotazníku MCI – aktuální forma ve všech pěti proměnných.

Tabulka č. 5: Celkový přehled výsledků šetření

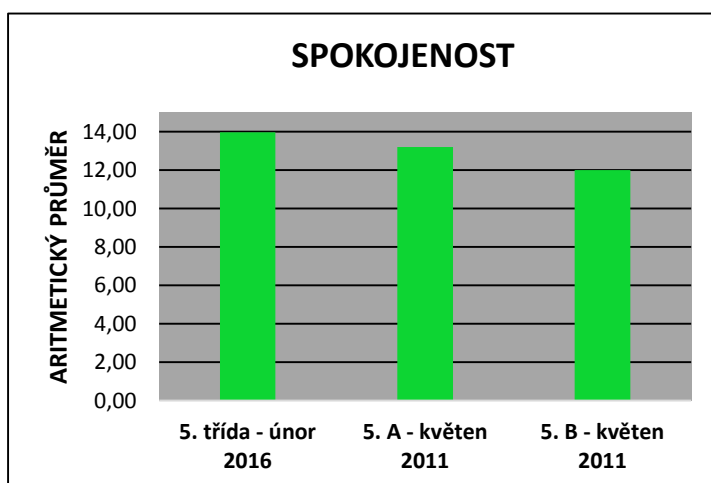
	Aktuální forma – aritmetický průměr				
	Proměnné				
	SPOKOJENOST	TŘENICE	SOUTĚŽIVOST	OBTÍŽNOST	SOUDRŽNOST
5. třída Únor 2016	13,97	6,85	12,59	8,33	10,41
5. A Květen 2011	13,20	8,73	9,67	6,00	9,87
5. B Květen 2011	12,00	11,70	11,90	7,75	9,00

Z výše uvedené tabulky je patrné, že výsledky u všech pěti proměnných se liší. Ani u jedné proměnné se výsledek neshoduje.

2.5.2 Dílčí výsledky jednotlivých proměnných

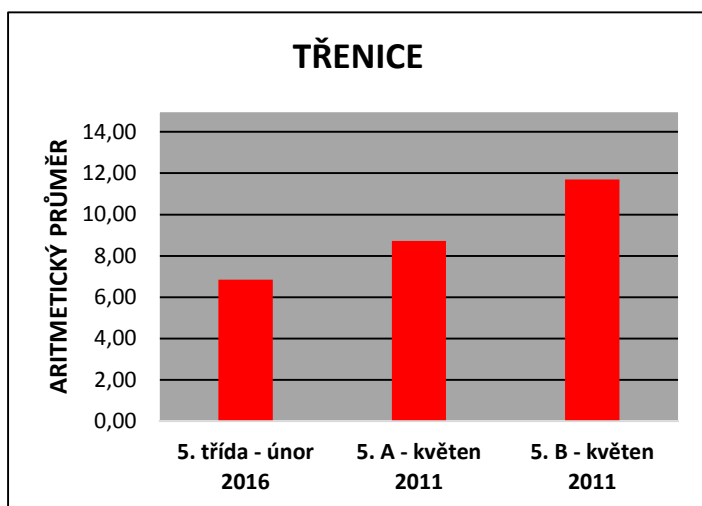
Následující část prezentuje výsledky výzkumu a uvádí dílčí výsledky jednotlivých tříd u každé proměnné. Bylo využito přehledných grafů se stručným komentářem.

Graf č. 3: Srovnání proměnné „ Spokojenost“

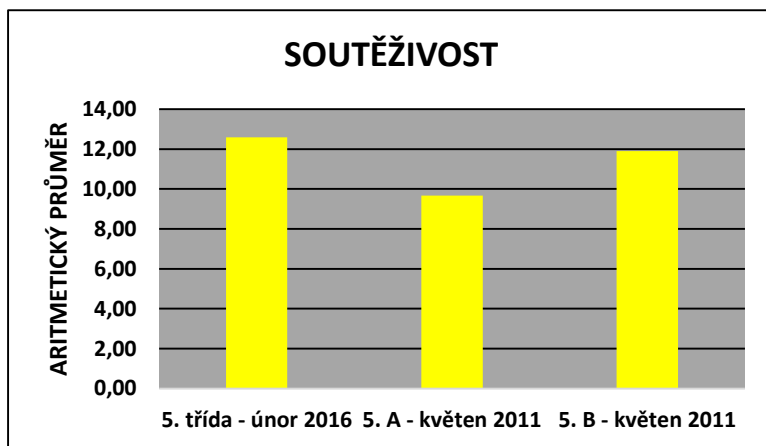
U proměnné „Spokojenost“ nejsou patrné až tak zásadní rozdíly, ale i tak lze z grafu vyčíst, že nejvíce spokojeni se cítí žáci letošního pátého ročníku.

Graf č. 4: Srovnání proměnné „Třenice“

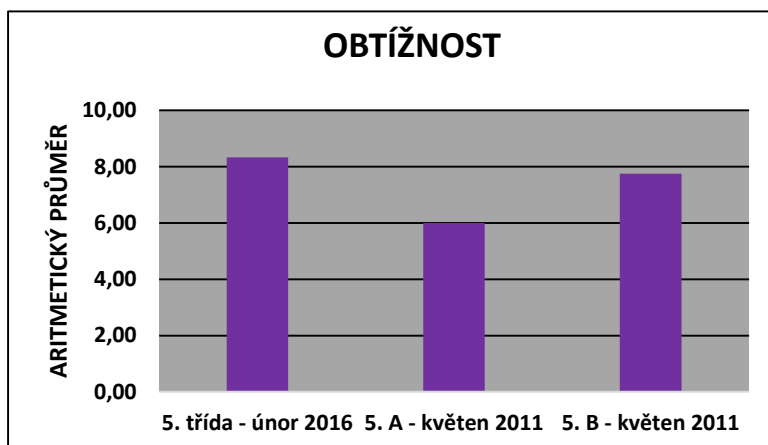
Proměnná „Třenice“ jen potvrzuje spokojenost u žáků letošní páté třídy. Oproti 5. B z roku 2011 jsou třenice ve třídě téměř o polovinu nižší. Nižší jsou i oproti 5. A. Tato proměnná ukazuje na příjemnější klima v současné páté třídě.

Graf č. 5: Srovnání proměnné „Soutěživost“

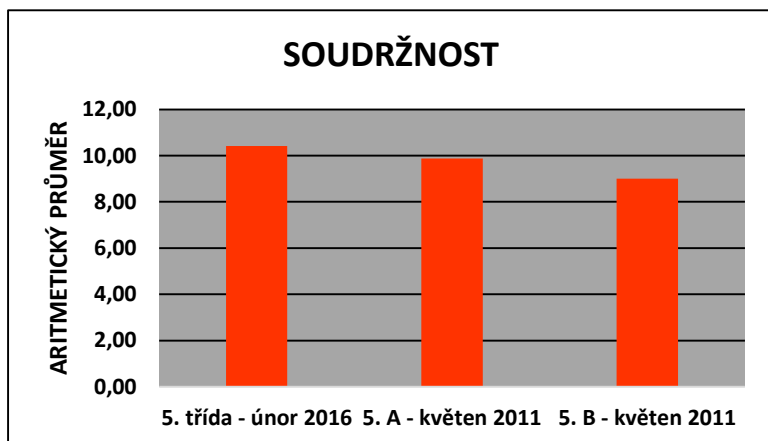
Graf znázorňující proměnnou „ Soutěživost“ svědčí o poměrně vysoké soutěživosti mezi žáky. V letošním roce je nejvyšší.

Graf č. 6: Srovnání proměnné „Obtížnost“

Zajímavým zjištěním je i náhled žáků na obtížnost učiva. Letošní pátáci považují učivo za obtížné. Hlavně ve srovnání se třídou 5. A.

Graf č. 7: Srovnání proměnné „Soudržnost“

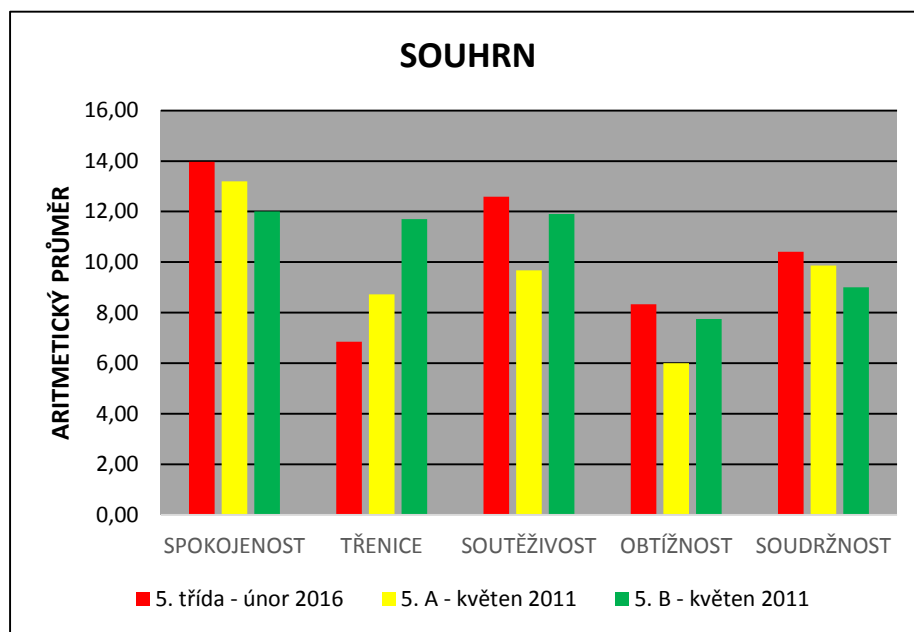
Graf č. 7 ukazuje, že největší soudržnosti dosahují žáci v letošní páté třídě. O soudržnosti ve třídě vypovídají i vysoké průměrné hodnoty u proměnné Spokojenost (graf č. 2) a nízké průměrné hodnoty u proměnné Třenice (graf č. 3).

3 Výsledky výzkumu

V následující tabulce je zaznamenán celkový přehled všech třech pátých tříd ve všech pěti proměnných.

Graf č. 8: Souhrnný přehled všech tříd a proměnných

Z tabulky lze zaznamenat, že ze tří měřených tříd vládne nejlepší klima v současné páté třídě. Naopak 5. B z května 2011 měla klima nejméně pozitivní.

4 Závěr

Cílem práce bylo zjistit, jaké vládne sociální klima v současné 5. třídě na vybrané základní škole a dále provést komparaci sociálního klimatu v pátém ročníku s již provedeným výzkumem v roce 2011.

Pro výzkum byl použit dotazník MCI. Setření klimatu proběhlo v měsíci únoru letošního roku. Týkalo se proměnných spokojenost ve třídě, třenice, soutěživost, obtížnost učení a soudržnost třídy.

Cíle práce byly naplněny. Bylo zjištěno, že klima v současné páté třídě vychází velmi pozitivně. Lze tak usuzovat z vysokých průměrných hodnot u proměnných „Soudržnost“, „Spokojenost“ a naopak velmi nízkých hodnot u proměnné „Třenice“.

K zajímavým výsledkům vedlo i srovnání v druhé části výzkumu, kde byly srovnány výsledky měření v tomto školním roce s výsledky z roku 2011. Oproti měření z roku 2011 vyšlo také klima v současné páté třídě velmi pozitivní. I přesto, že má třída poměrně velký počet žáků. Nelze tedy vyvozovat, že menší kolektiv musí mít zákonitě pozitivnější klima.

5 Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Orientační normy dotazníku „Naše třída“

Tabulka 2 - Výsledky dotazníkového šetření ZŠ Sedlec - Prčice, 5. třída - únor 2016

Tabulka 3 - Výsledky dotazníkového šetření ZŠ Sedlec - Prčice, 5. A - květen 2011

Tabulka 4 - Výsledky dotazníkového šetření ZŠ Sedlec - Prčice, 5. B - květen 2011

Tabulka 5 - Celkový přehled výsledků šetření

Seznam grafů

Graf 1 – Přehledné znázornění vazeb mezi jednotlivými pojmy

Graf 2 - Srovnání výsledků měření v 5. třídě - únor 2016 s orientačními normami dle Laška (2001)

Graf 3 – Srovnání proměnné „ Spokojenost“

Graf 4 – Srovnání proměnné „ Třenice“

Graf 5 – Srovnání proměnné „ Soutěživost“

Graf 6 – Srovnání proměnné „ Obtížnost“

Graf 7 – Srovnání proměnné „ Soudržnost“

Graf 8 – Souhrnný přehled všech tříd a proměnných

6 Seznam použitých zdrojů

BRAUN, Richard. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014, 117 s. ISBN 978-80-7290-656-7

ČÁP. J. – MAREŠ. J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál 2001

ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010

DVOŘÁKOVÁ, M. *Pedagogicko-psychologická diagnostika I*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1995

FILIPEC, J., DANEŠ, F., MACHAČ, J. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0493-9.

GRECMANOVÁ, H. Klima současné školy. In CHRÁSKA, M., TOMANOVÁ, D., HOLOUŠKOVÁ, D. *Klima současné české školy*. Sborník příspěvků z 11. konference ČPdS. Brno : ČPdS, 2003, s.4-20. ISBN 80-7302-064-5

HRABAL, V. st. *Pedagogicko-psychologická diagnostika žáka*. Praha: SPN, 1989

KÁŠPÁRKOVÁ, J. *Výzkumný nástroj pro evaluaci školního klimatu*. Olomouc: UP, 2007. ISBN 978-80-244-1852-0

KLUSÁK, M. Vědět, jak zacházet s klimatem ve třídě. *Pedagogický výzkum a transformace české školy* (sborník). Praha, ČAPV 1993, s. 62-67.

KLUSÁK, M.: Vědět, jak zacházet s klimatem ve třídě. *Pedagogika*, 1, 1994, s 61-67.

KOHOUTEK, R.: Psychologický pohled na žáka a výchovně vzdělávací práci na základní škole. In: MAŇÁK, J., JANÍK, T. (eds.) *Orientace české základní školy*. Sborník z pracovního semináře konaného dne 20. října 2005 na Pedagogické fakultě MU v Brně. Brno: MU 2005

KOMENSKÝ, J. A. *Velká didaktika*. In *Vybrané spisy Jana Amose Komenského*, Svazek I. Praha: SPN, 1958

KUBÁTOVÁ, Stanislava. Změny v sociálním klimatu třídy při přechodu z 1. na 2. stupeň na základní škole. Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2012.

KYRIACOU, Chris. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-022-7.

LAŠEK, J. *Sociálněpsychologické klima školních tříd a školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001 ISBN 80-7041-088-4

LAŠEK, J., MAREŠ, J. Jak změřit sociální klima třídy? *Pedagogická revue*, 1991, roč. 43, č. 6, s. 401-409

MAREŠ, J. Sociální klima školy. In: ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001, s. 581-596. ISBN 80-7178-463-X

PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 2003

SOMR, M. *Metodika zpracování bakalářských prací. (Studijní text pro kombinované studium)* České Budějovice 2012, s. 16

ŠVEC, V. *Klima školní třídy jako důležitý faktor efektivní výuky*. In: *Vybrané kapitoly z obecné didaktiky*. Brno, MU 1997, s. 70-75

VALENTOVÁ, L. Třída jako sociální skupina. In: BENDL, S. KUCHARSKÁ, S: *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie*. UK PedF , Praha 2008

VESELÁ, G. *Sociální klima školní třídy*. Brno: MU 2007

VYKOPALOVÁ, H. *Sociální klima školní třídy a možnosti jeho ovlivňování*. Olomouc: UP 1992

URBÁNEK, P. Jak poznat a pochopit klima své třídy? In: STARÝ, K. a kol. *Pedagogika ve škole*. Praha: Portál 2008 ISBN 978-80-7367-511-0

7 Seznam příloh

Příloha I – Dotazník naše třída - aktuální forma

Příloha I – Dotazník Naše třída – aktuální forma

Dotazník Naše třída – aktuální forma

Třída..... Škola.....

1. V naší třídě baví děti práce ve škole. Ano – Ne
2. V naší třídě se děti mezi sebou pořád perou. Ano – Ne
3. V naší třídě děti mezi sebou často soutěží, aby se dozvěděly, kdo je nejlepší. Ano – Ne
4. V naší třídě je učení těžké, máme moc práce. Ano – Ne
5. V naší třídě je každý mým kamarádem. Ano – Ne
6. Některé děti nejsou v naší třídě šťastné. Ano – Ne
7. Některé děti v naší třídě jsou lakomé. Ano – Ne
8. Mnoho dětí z naší třídy si přeje, aby jejich práce byla lepší, než práce spolužáků. Ano – Ne
9. Mnoho dětí z naší třídy dokáže udělat svou práci bez cizí pomoci. Ano – Ne
10. Některé děti v naší třídě nejsou mými kamarády. Ano – Ne
11. Děti z naší třídy mají svou třídu rády. Ano – Ne
12. Mnoho dětí z naší třídy dělá spolužákům naschvály. Ano – Ne
13. Některým dětem v naší třídě je nepříjemné, když nemají tak dobré výsledky jako druzí žáci Ano – Ne
14. V naší třídě umí pracovat jen bystré děti. Ano – Ne
15. Všechny děti v naší třídě jsou mí důvěrní přátelé. Ano – Ne
16. Některým dětem v naší třídě se nelíbí. Ano - Ne
17. Určité děti z naší třídy vždy chtějí, aby bylo po jejich, aby se jim ostatní děti přizpůsobily. Ano – Ne
18. Některé děti z naší třídy se vždy snaží udělat svou práci lépe než ostatní. Ano – Ne
19. Práce ve škole je namáhavá. Ano – Ne
20. Všechny děti v naší třídě se mezi sebou dobře snášejí. Ano – Ne
21. V naší třídě je legrace. Ano – Ne
22. Děti z naší třídy se mezi sebou hodně hádají. Ano – Ne
23. Několik dětí v naší třídě chce být pořád nejlepší. Ano – Ne
24. Většina dětí v naší třídě ví, jak má dělat svou práci, jak se učit. Ano – Ne
25. Děti z naší třídy se mají mezi sebou rády jako přátelé. Ano - Ne